

Számbélyegzések Nagy-Britannia 1840 és 1900 között kiadott klasszikus bélyegein

1. Bevezetés

1840. május elején (Sir) Rowland Hill javaslatára bevezették a postai reformot Nagy-Britanniában. Röviden: ennek lényege az egységes díjszabás, a bélyeg kötelező érvényű használata és a küldeményt felvevő postahivatal által történő lebélyegzése volt. Ez utóbbira kezdetben a bélyegek újra felhasználásának megakadályozása miatt került sor. A reform szükségszerűségének fontosabb okai az alábbiak voltak:

- A korábban lezajlott ipari forradalmak hatására létrejött bankok, cégek, vállalkozások, gyárak, bányák, vasutak, hivatalok, intézmények, kormányhivatalok, stb. működése;
- Megnövekedett igény a belföldi, külföldi és tengerentúli postai szolgáltatásokra;
- Levél, csomag, újság és egyéb küldemények számának ugrásszerű megnövekedése;
- A Kincstár alacsony bevételei a postai szolgáltatásokból;
- Egymásnak ellentmondó és területenként eltérő díjszabások, magánposták működése, stb.

A postai reform bevezetésére Viktória királynő uralkodása alatt került sor. Ebben az időszakban (1840. május 06. és 1900. július 11. között) nagyjából 76.228.000.000 bélyeg került nyomtatásra Nagy-Britanniában. Továbbá ebben az időszakban már több ezer postahivatal is működött Angliában, Walesben, Skóciában, Írországból a Brit-szigeteken és a gyarmatokon. A kiadott bélyegek mennyisége valamint a működő postahivatalok száma az egységesítés ellenére is igen sok, a bélyegzőkre és azok lenyomatára vonatkozó változatot eredményezett. Érdekeség, hogy a kiadott bélyegek cca. 91 %-át mindösszesen hét különböző bélyeg adja (**1. ábra**), valamint, hogy a Mi. 65 sz. bélyeg adja a Viktória királynő uralkodása alatti bélyegkiadások majdnem 45 %-át (**1. sz. táblázat**). A bélyegek azonosítására a Michel katalógus számozását használom, bár napjainkban már a Stanley Gibbons katalógus is elérhető és használatos.

Kiadás éve	Névérték	Mi. Nr.	Mi. Type	SG. Nr.	SG. Type	Darabszám	%
1840 - 1900		1 - 101		17 - 213		76 228 000 000	100,00

Kiadás éve	Névérték	Mi. Nr.	Mi. Type	SG. Nr.	SG. Type	Darabszám	%
1841	1 p	3	a I	17	1 b	2 588 000 000	3,40
1858 - 1870	1 p	16	I	43	5	13 434 000 000	17,62
1858 - 1870	1/2 p	36	n	48	7	1 600 000 000	2,10
1880 - 1881	1 p	56	ag	166	53	1 463 000 000	1,92
1881	1 p	65 I / 65 II	a	171 / 174	57	34 096 000 000	44,73
1887 - 1900	1/2 p	86	ax	197	71	13 494 000 000	17,70
1887 - 1900	1/2 p	100	ax	213	71	2 605 000 000	3,42

1. sz. táblázat: Bélyegkiadás Nagy-Britanniában 1840 és 1900 között

1. ábra: Legnagyobb példányszámban kiadott bélyegek

1840-től 1844-ig az ún. máltai kereszt lebélyezések voltak használatban. Ezek beazonosítása igen komoly ismeretet és gyakorlatot feltételez. 1844-ben merült fel, hogy praktikus szempontok miatt célszerű lenne a küldeményeket felvevő és továbbító postahivatalokat is beazonosítani. Ebből a célból vezették be a számbélyegzőket. Igaz ugyan, hogy a postabélyegek megjelenésével a bélyeggyűjtés kezdeti elemei is megjelentek, de a küldemények feladási helyeinek utólagos pontos beazonosítása az ún. postai teljesek esetében tűnik egyszerűbbnek. Az is igaz, hogy a postai lebélyezéseket egyes helyeken a kezdeti időszaktól kezdve a „Post Office Proof Book”-ban összegyűjtötték és rendszerezték, de ezek a könyvek ma csak múzeumokban, levéltárakban érhetők el. A gyűjtők nagy többségének viszont általában leáztatott bélyegek állnak rendelkezésre, melyek beazonosítása a bélyegek relatíve kis mérete, valamint a többes és duplex lebélyezések megjelenése miatt nem mindig egyszerű feladat. Továbbá a forgalomba hozott bélyegek egy részét felül is nyomták. Kezdetben a brit gyarmatbirodalom egyes országaiban is használták, hivatalos bélyegként is funkcionált illetve cégfelülnyomott vagy cégperforált bélyegekkel is találkozhatunk.

2. Számbélyegzések csoportosítása

1844. május 1-től Angliában és Walesben, júniustól Skóciában és Írországban a máltai kereszt bélyegzéseket felváltotta a számbélyegzők használata. Eleinte csak egyszerű számbélyegzők voltak, majd megjelentek a hely és keletbélyegzéssel kiegészített duplex bélyegzések. A számbélyegzéseknek öt fő alaptípusával találkozhatunk (**2. ábra**):

1. vonalkázott fekvő ovális, benne álló rombuszban szám (London Chief Office, L.C.O.),
2. vonalkázott fekvő ovális, benne körben szám (London District Offices, L.D.O.),
3. vonalkázott fekvő vagy álló ovális, benne szám körívek között (England and Wales),
4. vonalkázott fekvő téglalap, benne szám (Scotland),
5. vonalkázott álló rombusz, benne szám (Ireland).

2. ábra: A számbélyegzések alaptípusai

Ezek a bélyegzések duplex formában a XX. század elejéig, de a postahivatalok számozása még az 1960-as években, a modern kézi bélyegzők esetében is használatos volt. Számbélyegzéseket VII. Eduard, sőt V. György király uralkodása alatt kiadott bélyegeken is találhatunk.

A bemutatott bélyegek és bélyegzések saját gyűjteményem részét képezik, ahol ettől eltérlek, jelzem a forrást. Darabszám tekintetében a rendelkezésemre álló pecsételt bélyegek közül arányaiban nagyjából ugyanazok vannak túlsúlyban, mint Nagy-Britanniában az 1840-1900 között kiadott bélyegek esetében. A bélyegek mérete az eredetivel azonos.

A bélyegeken, valamint egyéb küldeményeken lévő bélyegző lenyomatok még pontosabb beazonosításához további szempontokat is figyelembe lehet, illetve kell vennünk:

- bélyegző lenyomatának általános geometriai alakja (ovális, kör, téglalap, négyzet, rombusz, háromszög, hatszög, nyolcszög, stb.),
- geometriai forma helyzete (fekvő vagy álló),
- külső kontúrvonal vagy keretvonal (van vagy nincs),
- vízszintes vonalak száma (5, 6, 9, 11, 12, stb.),
- vízszintes vonalak osztása (3-3-3, 4-3-4, stb. illetve felül-alul 3-4-5, stb.),
- vízszintes vonalak jellege (vékony, közepes, vastag, folyamatos, megszakított),
- számok és/vagy betűk (karakterek) elhelyezkedése a lenyomatban (szabadon, körben, rombuszban, téglalapban, vonalkázás között, egy sorban, több sorban, stb.),
- számok és/vagy betűk nyomdai típusa,
- egyéb jellegzetességek, sajátosságok.

A bélyegzők és ennek következtében a bélyegzések méretei, az azokban szereplő számok és betűk mérete, típusai, a karakterek vonalvastagsága további nagyszámú változatot eredményezett. A hibás, törött bélyegzők javítása, az elveszettek pótlása szintén a változatok számát szaporította. A Viktória királynő uralkodása alatt kiadott bélyegek általában 1901. május 31-ig, de 23 különböző bélyeg (Mi.34, Mi.45, Mi.54, Mi.65, Mi.66, Mi.82-84, Mi.86-97, Mi.99, Mi.100-101) még 1915. június 30-ig is hivatalosan forgalomban volt. Így a több mint 70 éven keresztül használt, javított, pótolta és újonnan készített bélyegzők is tovább növelték a változatok számát.

A bélyegzőlenyomatokon szereplő számok, későbbiekben betűk és számok majdnem minden esetben pontosan beazonosítják a küldeményt felvevő helység, hivatal, stb. helyét. A duplex bélyegzések megjelenésével a küldeményt felvevő hivatal beazonosítása még körülményesebbé vált. Igaz ugyan, hogy ezen bélyegzések lenyomatában a hely- és keletbélyegzés minden esetben a bal oldalon, a felvevő hivatal száma és/vagy jele a jobb oldalon található, de a bélyegek mérete miatt csak a majdnem teljes bélyegzőlenyomatok adnak helyes útbaigazítást.

Léteznek a számbélyegzésekhez hasonló, számmal, betűvel, ezek kombinációjával vagy egyéb karakterekkel kialakított lebélyegzések is, de ezek a bélyegzések más területéhez tartoznak: ajánlási bélyegzések, újság- és hírlapbélyegzések, vasúti bélyegzések, stb.

3. London Főposta /Belföldi osztály

Londonban a Főpostán 1844-től kezdték alkalmazni a vízszintesen vonalkázott fekvő ovális bélyegzőket, közepén rombuszban lévő szám jelezte a felvevőhivatal helyét. Alaphelyzetben ezek a bélyegzők 9-11-25 vonalkát tartalmaztak, és a vonalak nem érték el a központi rombuszt. A számozás kezdetben 1-től 75-ig tartott, majd az igényeknek megfelelően 106-ig bővítették (**3. ábra**).

Az 1860-as években áttértek a szintén vízszintesen vonalkázott, de álló ovális bélyegzőkre. Ezekben általában 9-11 vastagabb vonal szerepelt. Előfordul néhány öt igen vastag vonalkát tartalmazó bélyegzés is, de ezek valóban ritkák. Továbbá találkozhatunk többszörös (kettős illetve hármás) bélyegzésekkel is.

A külföldről érkező levélküldemények egy részét számbélyegzés helyett a fogadó kikötő nevének kezdő betűjével jelezték. Így a **B** Bristol, **F** Falmouth, **H** Hull és **P** Plymouth kikötőjét jelölte.

Előfordul még 3-3-3 illetve 2-3-2 vastag vonallal ellátott, középen keret nélküli számot tartalmazó bélyegzés is.

3. ábra: London Főposta

4. ábra: London Kerületi Posta

5. ábra: London Kerületi Posta

4. London Kerületi Posták (4-5. ábrák)

1844-ben a korábbi London Twopenny Post helyett megalapították a London District Post (L.D.P.) rendszerét, mely a General Post Office (G.P.O.) részét képezte. Ezek a bélyegzések eleinte vízszintesen vonalkázott fekvő ovális formát mutattak, melyek közepén a felvevőhivatalok száma körben volt elhelyezve. Ezek a vonalkák jellemzően vékony vagy közepesen vastag vonalkák voltak. Később áttértek a vastag vonalakat (8-9 vagy több vonalat) tartalmazó, álló ovális bélyegzők használatára.

1856-57-ben a L.D.P. átszervezésre került, és 10 különböző kerületet (district) alakítottak ki. Ez gyakorlatilag az akkori London területének az égtájak szerinti felosztását jelentette, keleti és nyugati központi kerülettel kibővítve. Ekkor már előfordul, hogy a felvevőhivatalt jelölő információk két sorban a vízszintes vonalkázás között belső kontúrvonal nélkül helyezkednek el. Több esetben találkozhatunk a hivatal címének (utca, tér, stb.) megjelölésével is. Pld. CX Charing Cross, LC Ludgate Circus, FS Fleet Street és LS Lombard Street. Paddington pályaudvart P, a Parlamenti postahivatalt HP (Houses of Parliament) jelölte.

5. Anglia és Wales (6. ábra)

1845-ben az angol és walesi vidéki postahivatalok (Provincial Post Office, P.P.O.) esetében megjelentek az eleinte fekvő, majd álló, alul és felül 3 vagy 4 vékony illetve közepes vastagságú vízszintes vonal között egyes vagy kettes körívek által határolt egyszeres számbélyegzők. Eleinte számok, majd betűk, illetve számok és betűk kombinációja is jelezte a felvevő postahivatalt. Az alaptípuson belül több érdekes változattal is találkozhatunk. (pld.: külső kontúrvonal, pontok a vonalak között, több vékony vonal, stb.)

6. ábra: Anglia és Wales

6. Skócia (7. ábra)

Az első számbélyegzések 1844. májusában jelentek meg Skóciában. Kezdetben 1-től (Aberdeen) 342-ig (Wishaw) azonosították a postahivatalokat. Ezek mind külső kontúr nélküli fekvő, vízszintesen vonalkázott téglalapban belső kontúrvonal nélküli számok voltak. A vonalak száma és vastagsága több típust eredményezett. (4-4-4, 4-5-4, 3-4-3, 3-3-3). A későbbiekben több helyen áttértek a vastagabb vonalak használatára.

7. ábra: Skócia

8. ábra: Írország

7. Írország (8. ábra)

Szintén 1844-ben jelentek meg Írországban is a számbélyegzések. Eredetileg 1-től (Abbeyleix) 450-ig (Youghal) voltak használatban, de később kiegészítették egészen 564-ig. Ezek mind álló, kontúr nélküli vízszintesen vonalkázott rombuszok voltak, belső keret nélküli számokkal. A vonalak száma és vastagsága igen nagy változatosságot mutat. Néhány különleges bélyegző is használatban volt (pld. lekerekített sarkok, vastagított háromszögek a csúcson, középen megszakadó vonalak).

8. Kettős (duplex) lebélyegzések (9. ábra)

Londonban 1858-ban jelentek meg az első kombinált bélyegzések. Ezek minden esetben szemből nézve a baloldalon tartalmazzák a hely- és keletbélyegzőt, illetve a jobb oldalon a felvevő postahivatal számát vagy jelét. Mivel ekkor már meglehetősen sok postahivatal működött a szigetországban, a lebélyegzések igen változatos formát mutatnak. A hely- és keletbélyegzések túlnyomórészt kör alakúak, de kezdetben előfordul ovális, szögletes, négyzetes, hatszög, ellipszis, kétkörös változat is, folytonos illetve szaggatott vonallal határolva. A postahivatali jelölő bélyegzések az egyszeres bélyegzők jellegzetességeit megtartva további változatos formákkal egészültek ki. Természetesen ugyanez mondható el a skót, walesi és ír kettős lebélyegzésekkel kapcsolatban is, azzal a megjegyzéssel, hogy mindegyik terület megtartja az eredeti egyszeres lebélyegzés sajátosságait. Nem szabad elfeledkeznünk az egyéb kettős lebélyegzésekről sem. Ezek között találunk „TO LATE”, „Registered”, vasúti illetve egyéb bélyegzéseket is.

9. ábra: Duplex bélyegzések

Haraszti Gyula

Felhasznált irodalom:

- Stanley Gibbons: Great Britain Numbers Issued 1840 to 1910. (2008)
- Stanley Gibbons: Philatelic Terms Illustrated. (1987)
- James A. Mackay: Postmarks of England and Wales. (1988)

England		
szám	város	megye
53	Bath	Somerset
61	Bedford	Bedfordshire
75	Birmingham	Warwickshire
84	Canterbury	Kent
86	Blackburn	Lancashire
92	Bolton	Lancashire
107	Bradford	Yorkshire
132	Brighton	Sussex
134	Bristol	Sommerset
158	Cambridge	Cambridgeshire
223	Coventry	Warwickshire
242	Derby	Derbyshire
258	Dover	Kent
267	Durham	Durham
285	Exeter	Devon
312	Gloucester	Gloucestershire
447	Leeds	Yorkshire
466	Liverpool	Lancashire
482	Luton	Bedfordshire
498	Manchester	Lancashire
516	Marlborough	Wiltshire
545	Newcastle-on-Tyne	Northumberland
575	Norwich	Norfolk
583	Nottingham	Nottinghamshire
603	Oxford	Oxfordshire
620	Plymouth	Devon
625	Porthsmouth	Hampshire
723	Southampton	Hampshire
801	Wimbledon	Surrey
848	Warwick	Warwickshire
849	Watford	Hertfordshire
905	Wolverhampton	Staffordshire
918	Worcester	Worcestershire
930	York	Yorkshire
946	Middlesborough	Yorkshire
953	Blackpool	Lancashire

Scotland		
szám	város	megye
1	Aberdeen	Aberdeenshire
106	Douglas	Lanarkshire
114	Dundee	Perthshire
131	Edinburgh	Edinburgh
159	Glasgow	Lanarkshire
163	Greenock	Renfrewshire
183	Inverness	Inverness-shire
203	Kilmarnock	Ayrshire
207	Kirkwall	Orkneys
215	Lanark	Lanarkshire
221	Leith	Midlothian
243	Maybole	Ayrshire
280	Perth	Perthshire
287	Port Glasgow	Renfrewshire
300	St. Andrew's	Fifeshire
308	Stirling	Stirlingshire
309	Stonehaven	Kincardineshire
361	Motherwell	Lanarkshire
607	Newport	Fifeshire
D 10	Dumfries	Dumfriesshire

Wales		
162	Cardiff	Glamorgan
529	Milford	Pembrokeshire
561	Newport	Monmouthshire
763	Swansea	Glamorgan
854	Montgomery	Montgomeryshire
924	Wrexham	Denbighshire
972	Flint	Flintshire

Ireland		
62	Belfast	
186	Dublin	
232	Galway	
303	Limerick	
438	Tullamore	

2. sz. táblázat: Nagyobb brit városok postahivatalainak azonosító számai